

דבר העורך

הולכים ביער

ימי הפורים מאחורינו, חג הפסח לפנינו. כעת הזמן המתאים להתבונן במאמר מחכים של הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל.

קיים הבדל יסודי בין פורים לפסח. בעוד נס יציאת מצרים התרחש בגלוי, לאור יום, לעיני כל העולם, נס הפורים התרחש בסתר, התהליכים התרחשו כבאקראי, וניתן היה לפרשם כרצף מאורעות טבעיים שגרמו להצלת היהודים. את המעלות המיוחדות שעם ישראל זכה להן באמצעות ימי הפורים, הדגים הרב הוטנר זצ"ל באמצעות משל.

מעשה באדם שמסיבות שונות שהתגללו עליו, נאלץ לעבור ביער עבות. יודעי דבר ידעוהו, כי מיטיבי לכת חוצים את היער בשבעה ימים, עד אשר הם זוכים לראות את קצהו השני.

ימים ארוכים התכונן מיוחדו לעצידה הממושכת. מזון משומר הכין בצקלונו, עששית נפט גדולה, ועוד אחת לגיבוי, מקל גדול להשען עליו בדרך המהמורות, ומקל קטן, אם ייאלץ להלחם בשתי ידיו. מים בכמות מספקת, יען נחלים לא זרמו ביער ומעיל צמר עבה, עשוי שכבות אחדות, להתגונן מפני הקור העז.

בהגיע אור ראשון של היום המיוחד לציאה לדרך, עמד ההלך בפתח היער, מבקש לנצל את אור היום עד תומו. בצעדים נחושים פסע אל תוך היער. קולות הפרידה הנרגשים של בני משפחתו נחלוש עד שנמגו בצלילים השונים ששוכני היער הפיקו בחדווה.

הוא קמץ את אצבעותיו סביב מקל ההליכה, הדיק את מעילו להתגוננות מפני שיחי בר שנקרו בדרכו, ופילס את דרכו קדימה. פה ושם חלף על פניו בעל חיים זה או אחר, ושריריו היו דרוכים כקפיץ לקראת האפשרות שיאלץ לזנק על ענף עץ כדי להמלט על נפשו מלביאה זועמת, או כדי להמנע מהתגוששות עם קרנף מתהולל.

שעת הצהריים חלפה. אלמלא שענו המדוייק לא היה באפשרותו לאמוד את השעה. אור קלוש הסתגן דרך צמרות העצים שהתמרו לגובה רב והסתירו את עין השמש. חום כבד שרר ביער. הוא האט את צעידתו, והביט בהשתוממות בחיות היער שרצצו על מקומם בעצלה, ופקחו לעברו חצי עין מנומנמת.

חושיו נדרכו לשמע רחש פתאומי. נשימתו הפכה קצרה, דמו אזל מפניו, והוא האץ את פסיעותיו, משל היה בורח מפני הארי, אך הוא אפילו לא ידע ממה הוא בורח, ואם הוא בכיוון הנכון.

רוח קרירה נשבה על גבו, ובישרה על שעת בין

ברכות דף מא/ב אסמכתא

'אסמכתא' מה היא?

לומדי הגמרא מכירים היטב את המושג "אסמכתא". היא מלשון סמך, להיסמך על דבר מה, והגמרא משתמשת במינוח זה כדי להבהיר, כי דרשות חז"ל מסויימות המסמיכות דינים מסויימים לפסוקים מסויימים, אינן אלא "אסמכתא". כלומר, שאין זו הדרשה העיקרית מפסוק זה, אלא שחכמים בדרשתם הסמיכו את הדין לפסוק. בגמרתנו נעשה שימוש ב'אסמכתא' לגבי דיני השיעורים, כזית, כביצה, וכדומה, שהם ניתנו הלכה למשה מסיני, והגמרא אומרת, כי הנאמר בברייתא ששיעורים אלו נדרשים מן הפסוק, אינם אלא "אסמכתא בעלמא".

תופעה נרחבת זו של דרשות 'אסמכתא' מעוררת את הלומד לנסות להבין, מה תועלת הצמיחו חז"ל הקדושים מכך שהסמיכו את דיניהם לפסוקים שבתורה שבכתב, אחר שהתורה לא התכוונה כלל לרמוז לדרשתם.

'אסמכתא' - לזכרון ולסימן: שתי גישות שונות קיימות בראשונים בבואם לפרש מה היא "אסמכתא". הרמב"ם בהקדמתו לפירושו על המשניות, ובספרו "מורה נבוכים" (ח"ג פ' מ"ג) כותב, כי דינים רבים התקבלו במסורת איש מפי איש עד משה רבינו, אשר קיבלם בסיני מפי הגבורה, ועל אף שאין כל ספק באמיתותם, חכמים הסמיכום לפסוקי התורה, משום שעל ידי הפסוק ייקל לזכור את ההלכה שהוסמכה אליו. אך אמנם, אין כל רמז בפסוק לדרשה שחז"ל הסמיכוהו אליו. כדברים האלו כתב הכוזרי (מאמר ג' אות ע"ג): "אסמכתא - שהם שמים אותה כסימן לקבלתם". כדוגמא הוא מציין את הגמרא (סנהדרין נו/ב) האומרת, כי מן הפסוק (בראשית ב/טז) "ויצו ה' אלוקים על האדם לאמר" - סימן לשבע מצוות בני נח. "ויצו - אלו הדינים, ה' - ברכת ה'..." וכו'. "כמה רחוק בין אלו העניינים ובין הפסוק הזה, אך אצל העם קבלה משבע המצוות האלה, סומכין אותה בפסוק הזה בסימן שמיקל זכרם". המהר"צ חיות ("מבוא התלמוד פ"א) מסביר, כי היה צורך לעשות זכירות וסימנים להלכות שבעל פה, מאחר שבזמנם עמד בעינו האיסור לכתוב את התורה שבעל פה.

'אסמכתא' - רמז להלכה שנמסרה בידי חכמים: הריטב"א (ראש השנה טז/א), מזכיר שיטה זו אך הוא חולק עליה בתוקף: "ולא כדברי המפרשים האסמכתות שהוא כדרך סימן שנתנו חכמים ולא שכוונת התורה לכך". לדעתו, יש דינים והלכות שהקב"ה לא קבעם כחובה, אלא מסר בידי חכמים את הסמכות להכריע בדבר, והם הסמיכום לפסוקי התורה שבהם הם אכן רמוזים, "וכל תורה שבעל פה רמוזה בתורה שבכתב שהיא תמימה וחס ושלוש שהיא חסירה כלום".

'אסמכתא' - מקור הסברה לתקנת חכמים: מעניינת היא עד למאד גישתו של המהר"ל מפראג ("באר הגולה באר א'), כי חז"ל הסמיכו את דרשותיהם לפסוקים שבהם טמונה הסברה אשר שימשה כבסיס לתקנתם. להמחשת דבריו הוא מציין מספר דוגמאות, ביניהן את דרשת חז"ל (חולין ק/א) שיש ליטול ידים, מן הפסוק (ויקרא טו/יא) "וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף

במים". המהר"ל מבאר, כי מפסוק זה למדים (נדה מג/א), כי הזב מטמא חפצים שהוא מסיט באבריו הגלויים בלבד. דין זה שימש כבסיס לתקנת חכמים ליטול ידים, שהרי נוכחנו, כי באברים הגלויים שורת טומאה יתירה, והידיים, שהם הממששים ביותר מן האברים הגלויים - זקוקים לנטילה [וכן כתב השל"ה תושב"ע כלל רבנן].

שיטה מחודשת ביותר, מובאת בשמו של המהרי"ל (ספר מהרי"ל, מנהגים, ליקוטים אות ע'), ולפיה, חכמים סמכו את תקנותיהם על פסוקי התורה, כדי שהכל יהיו סבורים שהלכות אלו מן התורה ולא יזלזלו בהם. הגר"י ענגיל (בית האוצר כלל ק"צ) כותב, כי הדברים מוזרים ביותר ואינו מאמין כי יצאו מפי מהרי"ל, וכפי הידוע, ספר מהרי"ל לא נכתב על ידי המהרי"ל בעצמו (ועיי' "מרגליות היס" סנהדרין כה/ב אות כ"ה).

היו שבקשו להוכיח מפורשות, כי רש"י ובעלי התוספות סברו כשיטת הרמב"ם. הגמרא (מנחות צב/ב) אומרת, כי דרשות מסוימות של רבי יהודה אשר הסמיכן לפסוקים, אינן אלא "גירסא בעלמא". רש"י (ד"ה "גירסא בעלמא" בפ"י הראשון) ובעלי התוספות (ד"ה "גירסא בעלמא") מפרשים, כי דרשותיו מן הפסוקים נועדו להקל על זכירתן בלבד, ואכן אין הן נדרשות באמת מן הפסוק! הרי לנו הוכחה מפורשת, כי רש"י ובעלי התוספות נקטו כשיטת הרמב"ם ולא כשיטת הריטב"א ("דעת סופרים" ערך קרא אסמכתא בעלמא).

יש להבדיל בין 'גירסא' לבין 'אסמכתא': ברם, המהרי"ל ענגיל (שם) דוחה ראיה זו על הסף, ולא עוד, אלא שהוא טוען, כי אדרבה, גמרא זו משמשת כהוכחה מוצקה לשיטת הריטב"א. שהנה, דרך הגמרא לנקוט בלשון "אסמכתא" כפי שהיא נוהגת במקומות רבים בתלמוד, כמו גם באותו עמוד גמרא שבו אנו עוסקים, אך באורח נדיר, הגמרא מסווגת את דרשת רבי יהודה כ"גירסא". הדבר מוכיח, כי דווקא דרשה זו נאמרה לזיכרון בלבד, אך שאר הדרשות המכונים "אסמכתא", אכן נסמכים על הפסוק.

שני סוגים שונים של 'אסמכתא': לסיום, נציין את דבריו המעניינים של ה"פרי מגדים" (פתיחה כוללת לאו"ח ח"א אות כ'). לדעתו, קיימים שני סוגים של 'אסמכתא'. יש "אסמכתא" חשובה, שיש לה כעין רמז בתורה הקדושה, ויש 'אסמכתא' שאינה אפילו בגדר רמז, וההבדל בין האסמכתות גדול. 'אסמכתא' חשובה, נחשבת כדין תורה לעניין ספיקות, שיש להחמיר בה, לעומת 'אסמכתא' שאינה חשובה. כמו כן, הכלל הידוע "שאינן גוזרים גזירה לגזירה", אינו מתייחס לאסמכתות חשובות שהן כדין תורה, אלא לאסמכתות שאינן חשובות, הנחשבות כדין דרבנן, שעליהן חז"ל לא גזרו גזירה לגזירה [ועיי' שם שהביא ראיות לכך. אמנם גם הקשה על דבריו והניחם בצ"ע. ועיי' ראש השנה יב/א תוס' ד"ה "תנא"].

דף מה/ב אמן אחר ברכות עצמו

מדוע הכל לוחשים את ברכת 'גאל' ישראל'?

גמרתנו עוסקת בענייני אמן אחר ברכות ואומרת, כי אין לאדם לענות אמן אחר ברכות עצמו, מלבד לאחר ברכת 'בונה ירושלים' שבברכת המזון, שהיא הברכה האחרונה מן הברכות של ברכת המזון מן התורה, ואמירת האמן היא מעין חתימה של ברכות אלו. רש"י (ד"ה "הא"י) מוסיף, כי גם בברכות אחרות המהוות חתימה של סדרת ברכות, כגון, ברכת 'השכיבנו' שבתפילת ערבית, כל מתפלל עונה אמן אחר ברכת עצמו, וכן מנהג בני עדות המזרח (כן פסקו הרמב"ם והרי"ף, וה"שולחן ערוך" או"ח סי' רט"ו סעי' א'). ברם, יש מן הראשונים שכתבו, כי דווקא בברכת המזון נוהגים כן, כדי לחלק בין שלשת הברכות הראשונות של ברכת המזון, שהן מן התורה, לברכה הרביעית, שהיא מדרבנן, וכן מנהג בני אשכנז (עיי' רמ"א שם).

סוגייה זו מובילה אותנו לנידון "גאל ישראל".

ה'אמן' מפסיק בין גאולה לתפילה: כידוע, אין להפסיק בין גאולה לתפילה, בין ברכת גאל ישראל, לבין תפילת העמידה הסמוכה לה ולעיל ט/ב טו"ש"ע או"ח סי' ס"ו סעי' ח' וסי' קי"א סעי' א'). נוצרה, איפוא, שאלה חמורה: האם וכיצד ניתן לענות אמן על ברכת 'גאל ישראל' של החזן, האם אין בכך הפסקה בין גאולה לתפילה.

בדבר זה נחלקו הפוסקים.

יש אומרים, כי לא זו בלבד שיש לענות אמן אחר ברכת החזן, אלא שכל מתפלל יענה אמן אחר ברכת עצמו, מאחר שברכת 'גאל ישראל' חותמת את סדרת ברכות קריאת שמע, ואין בכך משום הפסק בין גאולה לתפילה, שכן, אמן זה הוא חלק מסדר התפילה (רש"י שם, רא"ש סי' י' בשם ר"ח ועוד, טור סי' ס"ו). יש חולקים, שהיחיד לא יענה אמן אחר ברכת 'גאל ישראל' של עצמו, משום שהיא הברכה היחידה אחרי קריאת שמע, ואינה נחשבת כמסיימת סדרה של ברכות ("בית יוסף" שם), אך עונים אמן אחר

העריבים. חיות הלילה עשו הכנות אחרונות לקראת ארוחתם העיקרית, והוא, שערותיו סומרות, שנינו נקשות מפחד, ממשך להלך בדביקות נעור במצפן כדי לכוון את צעדיו.

הוא לא ידע כמה דרך הספיק לגמוע, אך ידוע ידע, כי יותר ממה שצדע, עוד יש לפניו. בשביעות רצון, הסיר את תרמילו מגבו ותר באפילה אחר עשיות הנפט. מעשה אומן הציבה על הקרקע בלא ראות מאומה, וחרדה מצמררת החלה זוחלת מגבו ומתפשטת בכל גופו. הנפט. הוא שכח את מיכל הנפט. עשית אמינה ופתיחה משובחת היו ברשותו, אך את חומר הבעירה הוא שכח על השולחן בחדר העבודה. בייאוש מר הוא נזכר, כיצד הוציא את מיכל הנפט בחדרו, טרם צאתו, לודא כי הוא מלא עד תומו, ועתה, אין בידו אף לא טיפת נפט.

נשך חרונת הפנים, כי את הנעשה אין להשיב. בחלון אוניס הוא אסף את חפציו, התייצב בחשש, מתח את עפעפיו עד ששריריו כאבו, והחל מגשש את דרכו באפילה. צרצר שחלף על פניו במעופה צורמנית, עתיד היה להסביר את קצוות השערות הלבלב שהתנססו לתפארה במרכז קדקדו, עד זקנה ושיבה. דמו הלם ברקותיו, אוזניו כמו הסתובבו על ציריהן לשמע כל רחש, נחיריו רטטו כאפו של כלב, בניסיון להריח בעל חיים מתקרב, ועצביו עמדו להתפקע.

הוא החליט לעלות לנמל על עץ ויהי מוח.

החפץ הקשוח הראשון שנגלה לפניו, היה נדמה לו כעץ. הוא העביר את ידו סביב הגזע, מישש את בליטותיו, העביר אצבע על חריציו, ואחר הכניסה אל פיו, כן, זה עשה רושם של עץ. הוא זכר את הסיפור האימתני, שכעת הפך למוחשי, על אותו תייר שטיפס באפילה על גורילה, מתוך מחשבה כי היא עמוד שהוצב ביער. את הסיפור הנורא סיפרו חבריו על התייר ששמעו את הקולות ואת הסיים המחזיר. הוא סילק ממוחו את המחשבות המדכאות, כרך את זרועותיו סביב הגזע, וטיפס עליו בדריכות, עד למעלה, עד הצמרת.

קרן שמש חמימה ליטפה את ראשו. לא מזמן נרדם, לאחר שלמד להכיר את כל רחשי הער, לאורך שעות הלילה. הגיעה שעת צעידה.

כבקי ומיומן, השתלשל מן העץ, סידר את בגדיו והמשיך לצעוד.

במהלך שעות ימי הצעידה הנוספים, חלפו עליו דברים משמרי שיער, שעתידיים היו להפוך לאבן היסוד של כל שיחה משפחתית, החל מעתה ועד פטירתו של אחרון נכדיו. תנן שפער מולו את מלתעותיו. חסידה שניקרה להנאתה בראשו של נמר. שני יעלים שחברו אליו למשך שלשה ימים ולא נטשוהו. שלשה נחשים שכרכו סביב פיל. שמונה צבועים שבאחד הלילות המתינו למרגלות העץ שעליו ניסה לטוס, ולא הרפו ממנו, עד ששיסה בהם אריה שהשתוקק גם הוא להופכו לסעודה דשנה.

ביום השביעי, בעודו צועד בחברת יעליו, נגלתה קרן אור. היער תם. המסע הגיע אל קיצו, והוא חי, בריא ושלם.

כל ימיו היה סח בהתלהבות, כי את אשר העניקו לו שבעת ימי האימה, לא היה רוכש לעולם. חושיו התחדדו באופן מפליא. בקישיותו, יכול היה לזהות מרחוק פסיעות של קרוב משפחה רחוק, בעוד בניו אינם שומעים מאומה. שריפה שפרצה במרחקים, נקלטה בנחיריו מיד, עוד בטרם נועק אי מי לכבותה. בחושך מוחלט, ידע היה לזהות אנשים ולקרוא להם בשם, לתדהמתם הרבה. **אלו** הן המעלות שאדם רוכש כאשר הוא מתמודד עם קשיים. היהודים אשר חיו בתקופת שושן הבריה, ולא היו מודעים לס המופלא המתרחש תחת עיניהם, רכשו לעצמם מידת ביטחון ואמונה בקדוש ברוך הוא, גם בזמנים הקשים ביותר. זה הוא ייחודו של הפוריס, על פני המועדים האחרים. **יאים** הדברים גם לתקופה זו, עת בחסדי השם יתברך, יהודים רבים ונפלאים הצטרפו אל לגיון הדף היומי. בלתי נמנע להתעלם מן הקשיים שהם מנת חלקם של המתחילים. לא תמיד זה קל. אין צורך להסביר. מי שמבין, מבין, ומי שאינו מבין לא יבין.

העידוד שניתן להעניק ללומדים החדשים הוא,

כי הקשיים והמאמצים הכבירים המושקעים על ידם בתחילת מחזור הדף היומי, יבואו לידי ביטוי עוד זמן לא רב. לפתע, בלא שישומו לכך לב, חושיהם שהתחדדו במהלך השיעורים, בניסיון לעקוב אחר כל דברי הגמרא, ישמשו אותם בעת הלימוד להעמיק הבן ולחקור את דברי הגמרא, ואת הסיפוק שהם ינחלו באותה עת, רק הם בעצמם יהיו מסוגלים לתאר.

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il
.....
ברכת התורה העורך

דף מא"א מיתבי

לשונות התלמוד

מכונה הפלא, ונזכר המילה "מיתבי" - הינו 'מיתבי'. אדם עומד להקשות, והוא משתמש בביטוי של תשובה?
הסבר לכך הוא, כי המקשן משיב בקושיה על הדברים שנאמרו (כללי הגמרא למהר"י קארו, שער ב' פ"א סעי' כ"ח ועיי"ש עוד שמציין כמה מקומות בתלמוד שמובא לשון איתביה, מיתבי, כתשובה וראיה ולא כקושיה).
לשונות אלו מופיעות בשלשה אופנים: מיתבי, מיתבי ואיתביה.
מיתבי - כאשר רבים מבני הישיבה הקשו.
מיתבי - כאשר יחיד הקשה.
איתביה - כשהחכם פונה אל חבריו ומקשה ("מבוא התלמוד" שם, "יבין שמועה" שער ב' פ"א סעי' כ"ח).
מעובד מתוך ספר כללים וביאורים בלשונות התלמוד.

דף מא"א עד דאיתא ההוא סבא רמא להו מתניתין

פנינים

"ההוא סבא" המוזכר בגמרא הוא אליהו הנביא (תוס' חולין ו"א). משכך, מדוע יש צורך להוכיח את דבריו?
הא למדת, כי גם אליהו הנביא אינו יכול לומר הלכה או דין בלא מקור מהתורה... ("מגיד תעלומה").

דף מ"ב אין מכבדין לא בדרכים ולא בגשרים ולא בידים מזוהמות.

היכן נאמר שאין מכבדים בדגים
מספרים, שפעם הוגשו דגים בשולחן אליו היסב גאון צעיר, אשר נטל תחילה מן הדגים ואכל...
דוד ארץ, גערו בו, יש גדולים ממך.
אולם, השיב מינה וביה, נאמר שאין מכבדים בדגים!
היכן נאמר כן? תמחו הכל.
הז"ל אמרו, השיב בחיך, "אין מכבדים [להקדים אחר לפניו] לא בדרכים ולא בגשרים ולא בידים מזוהמות, שהם כולם בראשי תיבותיהם - דגים..."

דף מ"ב תשעה וארון מצטרפין [לזימון], וארון גבר הוא, אל תשעה נראין כעשרה מצטרפין וארון

ביאר הגר"א זצ"ל: מדוע תשעה וארון מצטרפים לעשרה? מפני שהקב"ה עמהם. נרמז הדבר בדברי רב הונא, "תשעה וארון מצטרפים": וארון נטריקון ואחד רואה ואינו נראה ... (דברי אליהו).

ברכת שליח הציבור (רמ"א "שולחן ערוך" שם סעי' ז'). ויש חולקים וסוברים, שאין לענות אמן הן אחר ברכת עצמו והן אחר ברכת שליח הציבור, שהפסק הוא בין גאולה לתפילה ("בית יוסף" שם עפ"י הזוהר, וב"שולחן ערוך" שם).

'גאל ישראל' בלחש: בקהילות שונות, נוהגים לסיים בלחש את ברכת "גאל ישראל". היו שנהגו ללחוש את המילים "גאל ישראל" בלבד, והיו שלחשו את כל הברכה, ואף מ"צור ישראל" (ראה "חתן סופר" בעבודת היום שער התפילה סוף סי' י', "דרכי חיים ושלום" סדר התפילה אות קמ"ד, "אשל אברהם" בוטשאש, סי' ס"ו). מנהג זה בא לפתור את השאלה הסבוכה, בדבר עניית אמן על ברכת גאל ישראל. הש"ץ יאמר את ברכתו בלחש, אין על מה לענות אמן, והבעיה נפתרת מאליה (ועיי' "משנה ברורה" שם ס"ק ל"ה בעצה שכתב שם).

חשש לכבוד הברכה: במנהג זה דנו רבות פוסקי זמנינו. הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר שליט"א כותב (קובץ "מבית לוי" ח"ו עמ' כ"ד), כי הפותח את הברכה בקול רם ומסיימה בלחש, פוגם בכבודה. יש שחששו לכך, שהש"ץ נראה כאומר שם שמים לבטלה, משום שהשומעים יטעו שהוא אינו מסיים כלל את הברכה, ונמצא שם שמים נישא לבטלה על שפתותיו. אך הגר"ח קנייבסקי שליט"א דחה טענה זו, בכך שהמנהג ידוע לכל, ואין חשש שמאן דהוא יטעה ששליח הציבור אינו מסיים את הברכה בלחש ("עיוני הלכות" עמ' רפ"ג).

בספר "תשובות והנהגות" (ח"א סי' ק"ה) העיר על מנהג זה, כי בכך נחסכת עניית אמן, מן המתפללים המאחרים, שיכולים לענות אמן בלא חשש הפסקה בין גאולה לתפילה.

מדוע אין עונים אמן על ברכת 'גאל ישראל' בלחש: הגאון רבי בנימין זילבר שליט"א טוען ("בית ברוך" כלל כ' אות נ"ו), כי מנהג זה אינו פותר מאומה, שכן, היודע כי חבירו מברך, עונה אמן גם אם אינו שומע אותו, ומשכך, מה הועילו חכמים בתקנתם, הרי המתפללים יודעים כי החזן מסיים ברגע זה את ברכת 'גאל ישראל', ועליהם לענות אמן. הגר"ח קנייבסקי שליט"א השיב, כי המתפללים אינם יכולים לדעת אימתי הש"ץ סיים "גאל ישראל", שמא בירך בכוונה עצומה ובאיטיות, שהרי כל מטרת המנהג היא שלא יזדקקו לענות אמן אחר ברכתו (שם).

מנהג ליטא: ראוי לציין, כי הגאון רבי מיכל פיינשטיין זצ"ל העיד ("עיוני הלכות" עמ' רפ"א), כי כפי הידוע לו מנהג בתי הכנסת בליטא, וישיבות רבות, חסידים כמתנגדים, היה לסיים את ברכת "גאל ישראל" בלחש.

דף מד"א והעלנו לתוכה ושמחנו בה. טוב לסוטה יד/א

"ונאכל מפריה ונשבע מטובה" - זו תקוותנו הנעלה?

גמרתנו מצטטת את נוסח ברכת "מעין שלש" הנאמרת לאחר אכילת מזונות ולאחר שתיית יין: "והעלנו לתוכה...", כי אתה ה' טוב ומטיב...". מן הנוסח שבגמרתנו נעדר המשפט הנוסף המשולב בנוסח הכתוב בסידורי התפילה שלפי מנהג אשכנז: "והעלנו לתוכה ושמחנו בבניינה, ונאכל מפריה ונשבע מטובה ונברך עליה בקדושה ובטהרה, כי אתה ה' טוב ומטיב...".

אמירת משפט זה נתונה במחלוקת רבתי בין רבותינו הראשונים. הטור (או"ח סי' ר"ח) מביא בשם הסמ"ג: "ואין לאומרו, שאין לחמוד את הארץ בשביל פריה וטובה, אלא לקיים המצוות התלויות בה". הפוסקים נזקקו לדברי הסמ"ג, והעלו מספר אפשרויות לבאר, מדוע באמת אומרים "ונאכל מפריה ונשבע מטובה".

האוכל פירות ארץ ישראל מושפע מקדושתם: הב"ח (שם) כותב, כי אינו מבין את תמיהתו של הסמ"ג, ודאי הוא שאנו מתאווים לפירות ארץ ישראל, שקדושה המושפעת מלמעלה שורה עליהם, והאוכלים מן הפירות מושפעים מן הקדושה.

מעלת קדושתו הנשגבת של משה רבינו ע"ה: ה"אליה רבה" (שם סעי' ט' ס"ק ט"ז) דן בסברתו של הב"ח והוא תמה עליו מגמרא מפורשת. בגמרא (סוטה יד/א) נאמר, שמשם רבינו נתאוה להכנס לארץ ישראל כדי לקיים את מצוותיה ולא מפני כל סיבה אחרת: "וכי לאכול מפריה הוא צריך, או לשבוע מטובה הוא צריך?". הרי לנו, כי אין מעלה בפירות ארץ ישראל. ברם, הוא מיישב, כי ניתן לפרש שמשם רבינו ע"ה בלבד, שהשכינה היתה עמו תדיר, הוא זה אשר לא נזקק לתוספת קדושה זו, אך מובן מאליו, כי ראוי לכל יהודי להתפלל ולבקש "ונאכל מפריה ונשבע מטובה". אף דיוק בגמרא הוא מוצא ליישוב זה, שלשון הגמרא הוא "וכי לאכול מפריה הוא צריך..."

הדף היומי

א' - ז' ניסן

ברכות מ"א - מ"ז

מקור מעניין לדברים אלו, ניתן למצוא בפסוק (ירמיהו ב/ז): ואביא אתכם אל ארץ הכרמל לאכול פריה וטובה, ותבואו ותטמאו את ארצו. כלומר, תחת שתתקדשו מכח הארץ, טמאוה ("משנת יעקב" ברכות פ"ג הלכה י"ג). ואילו הגר"ז מבריסק זצ"ל, פירש את הדברים באופן שונה לחלוטין. 'בקדושה ובטהרה', מדוע בברכת מעין שלש בלבד? שאול נשאל הגר"ז מבריסק זצ"ל, הלמאי לא נמצא נוסח שכזה בברכות אחרות; רק בברכת מעין שלש אנו אומרים, "ונברכך עליה בקדושה ובטהרה", מדוע? 'לאכול מפריה' - פירות מעשר שני ונטע רבעי: אף הוא ענה בשאלה, הלא הברכה עוסקת בירושלים עיר הקודש, "ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו, והעלנו לתוכה, ונאכל מפריה..." וכי ירושלים מניבה פירות, הלא אין "עושין בה גנות ופרדסות" (בבא קמא דף פב/ב)! על כרחנו, כוונת הברכה היא לפירות מעשר שני ופירות נטע רבעי, שאינם נאכלים אלא בירושלים, ולפיכך הם נקראים "פריה" של העיר, שנאכלים בשטחה בלבד. בקשתנו, היא, איפוא, כי נזכה לעלות לירושלים הבנויה, ונאכל מפירות אלו, מעשר שני ונטע רבעי, והכל יהא בקדושה ובטהרה. "בקדושה" היינו: בתוך חומת ירושלים המקודשת, ו"בטהרה" היינו: ללא חשש טומאה, שאין לאכול מעשר שני ונטע רבעי בטומאה ("משמר הלויים", ברכות, סי' מ"ד, ופרק השנה פרק י"ד). יש להעיר, כי ביאור זה יפה לנוסח בני אשכנז בלבד, שכן, בנוסח בני עדות המזרח נעדרות המילים "ונאכל מפריה ונטע רבעי מטובה", ולפיכך, לא ניתן לפרש, שהמילים "בקדושה ובטהרה" מתייחסות לפירות מעשר שני.

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

הופיע "בקיצור" חלק ג'
מהדורת "מאורות הדף היומי"
על מסכת ברכות - דפים ל"ה-נ"ג
סיכומי סוגיות ללימוד וחזרה
בצורה קלה ומהירה

ניתן להשיג במשרדינו טל: 03-6164725
כמו"כ ניתן להרשם כמנוי קבוע בטל' הנ"ל

לקראת חג הפסח הבעל"ט

זכינו להוציא לאור חוברת מהודרת

ליקוטי מאורות

פסח-שבועות

לקט נבחר של נושאים תורניים

אקטואליים רעיונות ופנינים

בעניני החגים

מתוך סדרת הספרים והעלוני

של מאורות הדף היומי

03-6164725

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

הופיע מסכת ברכות חלק ב'
מהדורת "תלמוד בידו"
מדף ל"א עד סוף המסכת

מהש"ס המפואר שבהוצאת "מאורות הדף היומי"
עם מאורות ההלכה, פסקי הלכה עפ"י המשנ"ב

ניתן להשיג במשרדי מאורות שברחבי הארץ
כמו"כ ניתן להצטרף כמנוי במחיר 9 ₪ בלבד כולל משלוח
פרטים בטל: 03-6164725

-----מהדורה מוגבלת-----

ניתן לרכוש את תקליטור הסיום
של "מאורות הדף היומי"

חוויה מרגשת בלתי נשכחת!

1700-500-151

יצא לאור

ספר "מאורות הדף היומי"
בשפה האנגלית

בו ימצא הלומד את העניינים
שהובאו והופיעו
בגיליון מאורות הדף היומי
על כל מסכת ברכות.

לפרטים והזמנות חייג:
03-6164725

חדש! חדש! חדש! חדש! חדש! חדש!

-----חדש!-----

מאורות הדף היומי לילדים

גליון שבועי לילדים בשפה ברורה
וקלה.
להבנת נושאים מהדף היומי.

לקבלת הגליון לביתך
חייג: 03-5702544

חדש!!
תקליטור מאורות הש"ס
על מסכת ברכות דף לא - טו
צפ"ה + MP3

להזמנת התקליטור בעברית התקשרו ל:
+972-3-618-2267 / 1-700-500-151

פאר סי די אויף אידיש קלינגט:
+972-3-618-2267 / 1-700-500-151

For English CD's contact:
+1-718-701-0226 / +972-3-618-2328

Pour les CD ROM en Français contacter:
01.42.41.14.01 / +972-3-616-8939

לעילוי נשמת

הר"ר יוסף שמריהו דיסין ז"ל
ב"ר יבחלטי"א ר' יעקב הי"ו
נלב"ע ו' ניסן תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י ילדיו שיחיו

לעילוי נשמת

מרת פסיה שיינדל (הגר) אפל ע"ה
ב"ר שמואל ז"ל נלב"ע ב' ניסן תשנ"ב
ולעילוי נשמת מור"ח
הר"ר אלתר יוסף מאיר הרשקוביץ ז"ל
ב"ר יואל ז"ל נלב"ע ה' ניסן תשל"ז
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י עו"ד הר"ר שמואל
ואסתר אפל שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת

הר"ר יצחק אייזיק ארדינסט ז"ל
ב"ר אהרן אבא ז"ל
נלב"ע כ"ג אדר תשנ"ו
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י ילדיו וכדיו האהובים

למנויים, תרומות והנצחות ובכל ענין
טל. 03-6160657

כתובת המערכת: רח' הרב וגמן 1 (פינת חתם סופר 5) ת.ד. 471 בני ברק טל 03-6164725 פקס 03-5780243
למנוי בדואר אלקטרוני meorot@meorot.co.il